

de ani
de artă
teatrală
revoluționară

■ MIHAI CRIȘAN

Teatrul copiilor

Copilul învață de la părinți graiul dulce românesc și primele noțiuni de etică, de comportament. Școala îi completează cunoștințele științifice despre lume și viață, clădind, pe o bază solidă, normele morale. Dar arta poate deveni un auxiliar prețios în formarea personalității copilului, pentru că el va asimila marile adevăruri ale vieții prin intermediul emoției artistice. Micul spectator este foarte receptiv la ceea ce vede pe scenă, el se confundă adesea cu eroii piesei, iar

povestea la care asistă devine, în imaginația sa, propria-i aventură. Disponibilitatea copilului de a se lăsa influențat de actul scenic este mult mai mare decât a adultului.

Încercările unor oameni de bine în direcția creării instituțiilor de spectacol destinate tinerei generații s-au izbit nu o dată, în trecut, de obuzitatea și lipsa de înțelegere a autorităților și de dificultăți financiare. Abia după actul revoluționar de la 23 August 1944, când țara

*Margareta
Niculescu*

văzută de...

noastră pășește pe drumul marilor transformări, acest deziderat își găsește împlinirea. În acest context, teatrul pentru copii, atît cel cu actori, cît și teatrul de păpuși, își definește noi coordonate de existență. El se va apropia, treptat, de adevăratele cerințe ale educației, printr-un repertoriu adecvat, prin realizarea unor spectacole din ce în ce mai valoroase.

O primă încercare de a crea un teatru de păpuși stabil are loc la București este vorba de Teatrul „Tândărică”, a cărui direcție este încredințată, din 1949, Margaretei Niculescu. Rînd pe rînd iau ființă instituții similare la Cluj (cu secții română și maghiară), Oradea (cu secții română și maghiară), Arad, Sibiu (cu secții română și germană), Tîrgu Mureș (cu secții română și maghiară), Alba Iulia, Bacău, Bîrlad, Botoșani, Brăila, Brașov, Constanța, Craiova, Galați, Iași, Pitești, Ploiești, Timișoara, Baia Mare.

Dincolo de realizările tehnice care au propulsat înflorirea genului, pe prim plan rămîne, în atenția păpușarilor noștri, educarea copilului. Prima problemă era crearea unui repertoriu nou. S-a început cu traduceri de piese, apoi au fost dramatizate basme românești (de Creangă,

Ispirescu), au fost adaptate la specificul scenei mici capodopere ale dramaturgiei clasice românești și universale: Alecsandri, Caragiale, Eminescu, Molière, Goldoni, Federico Garcia Lorca, Kipling, Maeterlinck. Printre scriitorii români care au pus la dispoziția teatrelor de păpuși texte demne de reținut se numără Nina Cassian, Veronica Porumbacu, Marcel Bresașu, Gellu Naum, Octav Panțu-Iași, Mircea Sîmbreanu, Alexandru Mitru, Alexandru Popescu, Nela Stroescu, Viorica Filipoiu. Interesante dramatizări și adaptări sînt realizate de Valentin Silvestru, Iordan Chimet, Costel Popovici. Există și foarte multe „spectacole de autor”, alcătuite de regizorii, scenografil și artiștii-mînuitori ai acestor teatre.

Fără îndoială că prestigiul artei păpușarilor se sprijină pe Teatrul „Tândărică”, pe bună dreptate considerat ca „prima scenă” a genului. Începînd cu *Harap Alb* (după Ion Creangă) în 1950, continuînd cu *Cercul Atlantic*, spectacol de varietăți, *Căluțul cocoșat*, *Umor pe sfori*, spectacol de varietăți, *Mina cu cinci degete*, *Punguța cu doi bani* (după Ion Creangă), *Micul Prinț* (după Antoine de Saint-Exupéry), *Cartea cu Apolodor*, *Ele-*

...Dinu Săraru

Această fermecătoare trestie neagră, senin gînditoare, care e Doamna Margareta Niculescu m-a fascinat dintotdeauna prin eleganța și firescul desăvirșite cu care, fără drept de apel, ba în consens mondial, făcea din premierele sale, semnate sau patronate, evenimente capabile să revitalizeze și să redimensioneze virtuțile unei arte ce părea să-și fi epuizat resursele.

Cu o fantezie prodigioasă, cu o patimă devoratoare, cu o credință subjugată, cu o nebunie fericit contagioasă, ea ne-a convins pe toți că păpușile pot fi mai vii decît oamenii și ne-a robît lor chiar și la o vîrstă cînd credeam că nici un basm nu mai izbutește să învingă cinica noastră luciditate, atrăgîndu-ne atenția, cu o rafinată ironie, cît de săracă este, încă, în sentimente, ranța noastră burdușită de viață.

Vocația ei creatoare a devenit un simbol, semnătura ei, un sigiliu nobiliar, nimeni nu-și mai poate imagina azi, pe multe meridiane, arta păpușărească fără acest reper de certitudine care e opera Margaretei Niculescu : Teatrul „Tândărică” de la București.

Și-a clădit singură monumentul, cu un talent unic, în peste trei decenii de tenacitate, de ardere mistuitoare, de răbdare de șlefuitor de lentile, de generoasă dăruire, de consecvență exemplară față de ideal. A venit timpul, iată, să înțelegem că prietenoasa noastră colegă e unul dintre marii artiști ai acestui timp.

fânțelul curios, *Ninigra și Aligru*, *Cele trei neveste ale lui Don Cristobal*, *Tyl Ulenspiegel*, *Șoricelul și păpușa*, și, mai recent, *Făt-Frumos din lacrimă* (după Eminescu), *Frumoasele pasiuni electrice*, *Nocturn Stravinski*, acest teatru parcurge un drum greu, de căutări și reale eforturi, dar și de satisfacții și împliniri, aureolat de numeroase premii și distincții obținute în țară și peste hotare. Este greu, aproape imposibil de definit stilul acestui teatru. Unii afirmă că el „reunește maximum de simplitate cu maximum de rafinement” sau „aduce o preocupare complexă pentru modernizarea spectacolului și a păpușii într-o concepție nouă”. Poate că ar fi mai simplu să spunem că acest teatru imbină o tehnică perfectă, un foarte bun meșteșug, cu aspirația, adeseori împlinită, spre arta adevărată.

Succese importante au obținut și alte teatre de păpuși. Au rămas în memoria micilor spectatori realizări ca *Visul unei*

nopti de vară de Shakespeare și *Ubu-rege* de Jarry, la Teatrul de păpuși din Cluj-Napoca; *Antropomorfism* (după Eminescu) și *Verde-Mugurel* de Nela Stroescu, la Timișoara; *Domnul Goe*, *Vizita*, *Cuconițele mele dragi* (după Caragiale) și *Joaca* de Alexandra Davidescu, la Craiova; *Farse medievale*, alcătuire de Valentin Silvestru, și *Joc la soare* pe versuri de Constanța Buzea, la Iași; *Traista fermecată* de Sütö András (după Ion Creangă) și *Cine va păzi clopoțelii?* de Viorica Huber Rogoz, la Oradea; *Lecția de zbor* (alcătuire colectivă) și *Inimă rece* (după Hauff), la Constanța; *Pui de om* de Victor Eftimiu și *Umbrela miraculoasă* de Bajor Andor, la Tîrgu Mureș; ca și multe alte asemenea spectacole la Brăila, Galați, Bacău, Botoșani, Brașov, Ploiești, Pitești, Arad, Baia Mare, Alba Iulia, Birlad.

În bună măsură, această afirmare se datorează existenței unei puternice școli

...Gopo

Și iar au trecut anii...

Aproape că nu-ți vine să crezi : 35 de ani de atunci ?...

Încerc senzația de bucurie pe care o simte Margareta cînd își privește munca, creația, desfășurată pe acest timp, timp pe care l-a înzestrat cu amintiri ce-i fac cînte. Ca directoare am cunoscut-o mai puțin, o știu activă, organizată, și „Tîndărică” e mîndria ei și a noastră arta ei este cea care îmi este mai apropiată. Calitatea superioară a Margaretei este improvisația feerică, sentimentul că așa trebuie să fie, dar cu toții știm că nimic nu este mai bine pregătit decît o improvisație ; ceea ce-i caracterizează talentul este forța replicilor alese cu minuțiozitate, elocvența artistică este străbătută de gîndirea care o prepară, o desăvîrșește și se răspîndește imediat în savuroasele „improvisații”, unde justetea și logica par să fie produse de ele însele, însoțite de un anumit fel de ironie, mereu discretă, niciodată răutăcioasă, o ironie grațioasă.

Dragă Margareta, abia aștept să vin la noua premieră...

regizorale; regizorii, păstrindu-și fiecare propria personalitate, sînt uniți prin aspirația spre actul major al creației artistice; ei beneficiază de sprijinul unor scenografi originali, în continuă căutare a noulor forme de expresie, în stare să dea personajelor viață, căldură și funcționalitate și, desigur, al unor artiști-mnuiitori, sensibili și talentați.

„Tândărică” a împus, în domeniul regiei, pe artista emerită Margareta Niculescu, care s-a distins prin viziune novatoare, prin „metaforele materializate care au devenit model de precizie și strălucire a imaginației regizorale” (cum afirmă reputatul critic sovietic Natalia Smirnova); pe Ștefan Lenkisch, caracterizat prin fantezie și concizia expresiei; și, mai recent, pe Irina Niculescu, înclinată spre cizelarea amănuntului definitoriu. Reușitele Teatrului de păpuși din Cluj-Napoca sînt legate de personalitatea puternică a regizoarei Kovács Ildikó;

cele de la Timișoara, de viziunea îndrăzneată a regretatei Florica Teodoru; cele de la Craiova, de forța talentului lui Horia Davidescu; cele de la Tirgu Mureș, de căutările lui Antal Pál și ale Mariei Mierluț; cele de la Oradea, de Francisca Simionescu și Szele Vera; cele de la Constanța, de Cristian Pepino. Personalități regizorale din teatrele dramatice, printre care Marieta Sadova, Nicolae Massim, Cătălina Buzoianu, George Teodorescu, Aureliu Manea, Silviu Purcărete, au vădit interes pentru punerea în scenă a unor spectacole de păpuși.

Cadrul plastic în care se desfășoară spectacolele și, mai ales, crearea și construcția păpușilor în forme și culori de reală frumusețe s-au datorat, inițial, unor scenografi ca Alexandru Brătășanu, Elena Pătrășcanu, Lena Constante, Ștefan Norris, Liviu Ciulei, Ioana Constantinescu, Ștefan Hablinski, Ileana Popescu, apoi generațiilor de creatori reprezentate

..Cătălina Buzoianu

Poartă taloare brune de catifea, are zimbet cald, bun, matern, de catifea și vorbește cu savoare catifelată. Pare și este echilibrată, demnă, severă, dreaptă. Impune respect. Cînd vine „doamna” la repetiții, trupa se molipsește de trac. O privesc toți tăcuți, cumiși, întrebători: „E bine?” De obicei, „doamna” știe dacă e bine sau nu. Sensibilitatea ei fină, feminină, catifelată, e zgîriată de cruzime felină. Sfișie delicat certitudinile suficiente, fușoaie cu siguranță de chirurg diletantismul bolovănos, pansează, coase, închide răni de orgoliu și de neștiință, presară, cu degete de catifea, încredere. Este generoasă și are un instinct sigur al valorii. Se poartă cu aceeași simplitate, indiferent de împrejurare și de gradul interlocutorului.

Am văzut-o pe scena unui mare festival internațional, vorbind în fața unei săli urlașe, biziitoare, anhipline, ticsită de elita profesioniștilor lumii. Spunea cuvinte bune și simple care nu mai păreau protocolare, vorbea calm, reținut, parcă în treacăt, și sala se potolea, fermecată și atentă (avea doar în față pe unul dintre cei patru „ași” ai premiului „Erasmus”), ca o grupă foarte mare de la o grădiniță și mai mare, imblinzită de o mare „tovarășă” care poartă la gît cheia sufletelor.

În fața materialului pe care îl modelează, certitudinile i se topesc. Zimbetul devine sfios, ochii — speriați, și-i întreabă, adesea, pe colegii mai lipsiți de experiență: „E bine?” (Am auzit-o de mai multe ori spunînd „nu știu” și de aceea o respect.)

Fermecătoarea, catifelata Ninigra, cu gheruțele ei ascuțite, și diafana Ileană vibrează de farmecul ei inteligent. Mumele pămîntului cutremură minuscule scenuță, zguduite de forța ei, ținută la loc sigur cu inteligență: personajul compozit învăluit în nostalgia vocii lui Toma Caragiu se destramă în fața noastră cu umorul inteligent al Margaretei Niculescu.

Inteligența ei acidă, ascuțită, pare în ultima vreme umbrită de un abur de melancolie. „Poate că nu am făcut destul”... „mai e atît de mult de făcut”... Nimic nu îi satisface exigența — mereu în căutarea Graalului (pe cînd, Cavalerii mesei rotunde, la „Tândărică” ?)

de Ella Conovici, Mioara Buescu, Alexandru Rujan, Eustațiu Gregorian, Mircea Nicolau, Ida Gumaz, Irina Borovski, Edith Botar și alții.

Este foarte greu de făcut o selecție a excelențelor artiști-minuitori, atât de numeroși, atât de îndrăgiți de spectatorii mari și mici. Nu putem omite, însă, pe Dorina Tămășescu și Antigona Papazicopol, pe Brîndușa Zaița Silvestru, Valeriu Simion, Aneta Forna-Christu, Gigi Nicolau, Vasile Hariton, Horia Pop, Carmen Conțan, Peter Janos, Ion Agachi și mulți, foarte mulți alții.

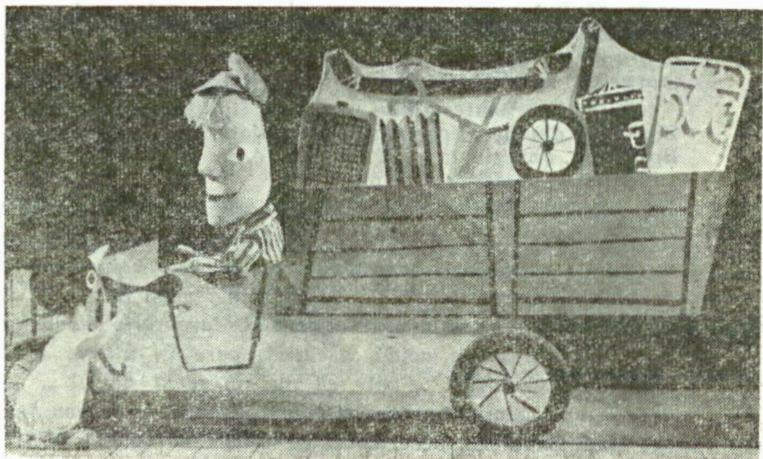
Aceste veritabile talente au dus faima teatrului de păpuși românesc și dincolo de hotarele țării. Se știe că teatrele de păpuși din România au obținut prestigioase succese la festivaluri internaționale sau în turnee. Admirația publicului, a oamenilor de specialitate, a ziariștilor și cronicarilor de teatru s-a concretizat în numeroasele premii obținute, în elogia-

sele articole apărute în presă. Printre multe diplome și trofee obținute de Teatrul „Tândărică” se numără și premiul *Erasmus*, distincție excepțională acordată marilor personalități, care confirmă valoarea artei păpușărești din țara noastră, artă născută odată cu zorii libertății și afirmată în cei patruzeci de ani de construcție socialistă.

Alte teatre pentru copii și tineret au făcut îndelungate experiențe în căutarea unui profil propriu, care să le justifice titlatura și intențiile. Principalele dificultăți întâmpinate sînt legate de lipsa unui repertoriu adecvat. Insistențele conducătorilor acestor instituții, perseverența secretariatelor literare, entuziasmul regizorilor și disponibilitatea actorilor au dus la atragerea unor condele valoroase, care și-au pus talentul în slujba educării tinerei generații. Dintre aceștia, găsim pe afiș nume ca Alecu Popovici, Virgil Stoescu, Mircea Sîntimbreanu, Eduard Co-

...Ștefan Niculescu

N-am compus decît ocazional muzică de scenă, dar dintre toate colaborările, una a rămas stabilă, cea cu Teatrul „Tândărică” din București, aflat — se știe — printre cele mai bune teatre de la noi și din lume. Îndeosebi cu binecunoscuta regizoare și directoare Margareta Niculescu — cea care a contribuit hotărîtor la strălucirea acestui ansamblu — am colaborat la mai multe spectacole pentru copii (o dată, și dincolo de fruntariile țării, la Oslo), dintre care-l amintesc pe primul, de acum două decenii, *Cartea cu Apolodor* (de Gellu Naum), pe cel următor, la cîțiva ani, *Cele trei neveste ale lui Don Cristobal* (prelucrare de Valentin Silvestru după Federico Garcia Lorca) și, în sfîrșit, pe cel de anul trecut, *Făt-Frumos din lacrimă* (adaptare de Margareta Niculescu după basmul cu același nume de Mihai Eminescu). Deschiderea către orizonturile noi ale artei (inclusiv muzicale, fapt remarcabil prin raritatea lui), rigoarea unită cu spontaneitatea, simțul echilibrat al umorului, precizia de ceasornic a montărilor pe care se înalță o poezie

„Cartea
cu
Apolodor”
de Gellu
Naum

vali, cu piese originale și cu dramatizări după Creangă, Ispirescu, Sadoveanu, Andersen, Collodi sau Frank Baum. Nu sînt uitați nici autorii clasici români — ca Negruzzi, Kogălniceanu, Alecsandri, Caragiale, Victor Ion Popa, Mircea Ștefănescu, Ciprian — sau universal — ca Shakespeare, Racine, Molière, Cehov, Shaw. Dintre autorii contemporani sînt jucați Aurel Baranga, Horia Lovinescu, Paul Everac, Dumitru Radu Popescu, Teodor Mazilu, Tudor Popescu, Dumitru Solomon, Leonida Teodorescu, Ecaterina Oproiu.

În timp ce Teatrul „Ion Creangă” și Teatrul pentru copii și tineret din Iași își axează producția pentru spectatori mici și foarte mici, de vîrstă școlară — și chiar preșcolară — pe spectacole muzicale, povești, basme, întâmplări din viața de școală și familie, Teatrul Tineretului din Piatra Neamț rămîne mai aproape

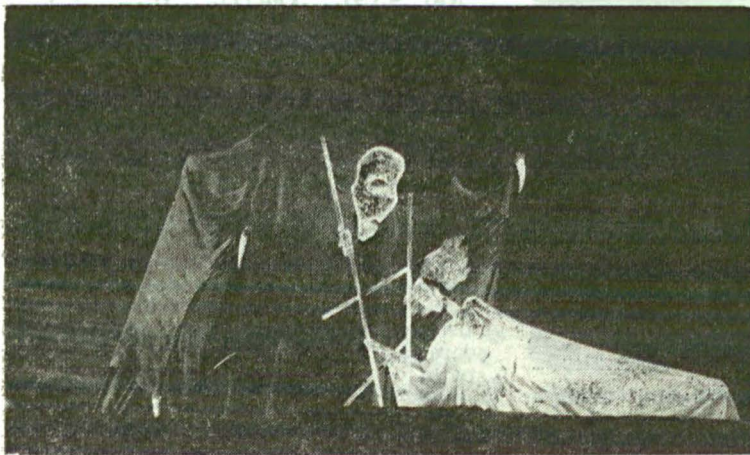
de cerințele și gustul spectatorilor mari și tineri.

Aceste scene au realizat spectacole de referință, semnate de regizori importanți: Moni Ghelarter, Ion Cojar, Sanda Manu, Ion Lucian, Yannis Veakis, Cornel Todea, Emil Mandric, Aureliu Manea, Anca Ovanez-Doroșenco, Alexa Visarion, Silviu Purcărete, Alexandru Tocilescu, precum și de o pleiadă de scenografi, compozitori, coregrafi etc. Teatrul „Ion Creangă” și Teatrul tineretului din Piatra Neamț au prezentat spectacole în diverse localități din Franța, Italia, Iugoslavia, Danemarca, R. D. Germană, R. F. Germania.

Teatrele pentru copii și tineret din țara noastră sînt dovada consecventă a atenției de care se bucură tînăra generație în anii libertății, ani ce marchează deosebita înflorire a culturii în România socialistă.

insolită sînt cîteva dintre aspectele care m-au captivat la teatrul Margaretei Niculescu. Fapt esențial, compozitorul nu este constrîns, ca în multe teatre, la sacrificiul stilului sau preocupărilor estetice proprii pentru a se plia exigențelor regiei, devenită de mult factorul suveran de decizie. Cu Margareta Niculescu se colaborează de la egal la egal, într-un veritabil spirit de echipă regizorul și compozitorul nu-și neutralizează reciproc personalitățile, ci își acordă mutual suficient spațiu de manevră, spre reușita deplină a spectacolului.

Păpușile Margaretei Niculescu pot fi personaje bune sau rele, benefice sau malefice, celeste sau infernale, ilariante sau înspăimîntătoare, dar toate nu sînt decît simboluri ale forțelor, energiilor, impulsurilor — uneori atît de contradictorii — din psihicul fiecăruia dintre noi. Asemenea mării muzici aflate pe drumul străvechiului Orfeu, arta Margaretei Niculescu a căutat să imblinzească, să domesticească sau chiar să amuțescă fiara, fiara ascunsă sau vădită în om, cultivînd în spiritele cele mai tinere (dar și în ale maturilor care nu au uitat izvoarele imaculate ale copilăriei) încrederea în bine, speranța în împlinirea năzuințelor pure, iubirea adevărului, a frumosului și a vieții.

„Făt Frumos din lacrimă”, după Mihai Eminescu